

УДК 343.1

ДО ПИТАННЯ СТРОКІВ ЗНЯТТЯ АРЕШТУ З МАЙНА БОРЖНИКА

**С.Я. РАБОВСЬКА, кандидат юридичних наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка**

Стаття присвячена дослідженню процедури арешту майна порівняно з процедурою відновлення права особи на вільне користування, розпорядження та володіння своїм майном. Автором зроблено висновок, що при затвердженні нової процедури законодавець повинен був насамперед дотримуватись принципу балансу інтересів боржника і стягувача, на якому вже не перший рік акцентує увагу Європейський суд з прав людини.

Арешт, зняття арешту, реєстрація майна, державний виконавець, суд, державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

Відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [3] державна реєстрація прав є обов'язковою. Інформація про права на нерухоме майно та їх обтяження підлягає внесенню до Державного реєстру прав.

З набуттям чинності постанови Кабінету Міністрів України від 22 червня 2011 р. № 703 «Про затвердження Порядку державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень і Порядку надання інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно» [4] було запроваджено новий порядок застосування арешту та зняття арешту з нерухомого майна боржника. І як часто з'ясовується пізніше на практиці, виявилось, що процедура є недосконалою та неузгодженою. Така ж тенденція спостерігалася і в Порядку державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 868 [5].

Отже, зняття арешту з майна на даний момент затягується завдяки такому порядку, що є недопустимим, адже ст. 41 Конституції України гарантується право кожного володіти, користуватися й розпоряджатися своєю власністю. Вказане конституційне право особи часто порушується та ускладнюється його реалізація, оскільки процедура зняття арешту з майна має багато етапів та на сьогодні на практиці часто виявляється необґрунтовано затягнутою в часі.

Так, арешт майна боржника застосовується для забезпечення реального виконання рішення. Статтею 57 Закону України «Про виконавче провадження» [2] врегульовано процедуру арешту і вилучення майна боржника. Частиною 2 вказаної статті передбачено, що арешт на майно боржника може накладатися державним виконавцем шляхом: винесення постанови про арешт коштів та інших цінностей боржника, що знаходяться на рахунках і вкладах чи на

зберіганні у банках або інших фінансових установах; винесення постанови про арешт коштів, що перебувають у касі боржника або надходять до неї; винесення постанови про арешт майна боржника та оголошення заборони на його відчуження; проведення опису майна боржника і накладення на нього арешту.

Частина 3 ст. 57 Закону передбачає, що копії постанови, якою накладено арешт на майно боржника та оголошено заборону на його відчуження, державний виконавець надсилає органам, що здійснюють реєстрацію майна або ведуть реєстр заборони на його відчуження.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [3] держателем Державного реєстру прав є центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної реєстрації прав. Адміністратором Державного реєстру прав є державне підприємство, що належить до сфери управління Міністерства юстиції України, здійснює заходи із створення та супроводження програмного забезпечення Державного реєстру прав та відповідає за технічне і технологічне забезпечення, збереження й захист даних, що містяться у Державному реєстрі прав.

Статтею 16 вищезазначеного Закону передбачено, що заява про державну реєстрацію прав та їх обтяжень в електронній формі може подаватися виключно державним кадастровим реєстратором або державним виконавцем.

Згідно з ч. 3 ст. 16 Закону у разі подання заяви про державну реєстрацію прав та їх обтяжень в електронній формі подаються оригінали електронних документів, необхідних для державної реєстрації прав та їх обтяжень, або електронні копії оригіналів документів, необхідних для державної реєстрації прав та їх обтяжень, виготовлені шляхом сканування таких документів у паперовій формі.

Частиною 5 ст. 16 Закону передбачено, що при отриманні заяви та документів, необхідних для державної реєстрації прав та їх обтяжень, проводиться реєстрація заяви у базі даних про реєстрацію заяв та запитів із зазначенням дати і часу реєстрації.

Відповідно до п. 73 Порядку державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 868 [5], під час проведення державної реєстрації обтяжень речових прав на нерухоме майно заінтересованою особою є особа, якою встановлено обтяження, а також особа, в інтересах якої встановлено обтяження (обтяжувач).

Отже, накладення арешту відбувається шляхом винесення постанови державним виконавцем, яка потім направляється органам, що здійснюють реєстрацію майна або ведуть реєстр заборони на його відчуження. Що ж стосується процедури зняття арешту з майна, то саме тут і виникають труднощі.

Так, відповідно до ст. 60 Закону України «Про виконавче провадження» [2] особа має право скористатись адміністративним оскарженням дій виконавця чи звернутись безпосередньо до суду, якщо вважає, що обтяження її майна незаконне.

Згідно з ч. 3 ст. 60 Закону з майна боржника може бути знято арешт за постановою начальника відповідного відділу державної виконавчої служби, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, якщо виявлено порушення порядку накладення арешту, встановленого цим Законом. Копія постанови начальника відділу державної виконавчої служби про зняття арешту з майна боржника не пізніше наступного дня після її винесення надсилається сторонам та відповідному органу (установі) для зняття арешту.

У разі наявності письмового висновку експерта, суб'єкта оціночної діяльності – суб'єкта господарювання щодо неможливості чи недоцільності реалізації арештованого майна боржника у зв'язку із значним ступенем його зносу, пошкодженням або якщо витрати, пов'язані із зверненням на таке майно стягнення, перевищують грошову суму, за яку воно може бути реалізовано, арешт з майна боржника може бути знято за постановою державного виконавця, що затверджується начальником відділу, якому він безпосередньо підпорядкований (ч. 4 ст. 60 Закону України «Про виконавче провадження»). Копії постанови державного виконавця про зняття арешту з майна надсилаються не пізніше наступного робочого дня після її винесення сторонам та відповідному органу (установі) для зняття арешту.

Разом з тим ч. 2 вказаної статті передбачено, що у разі прийняття судом рішення про зняття арешту з майна арешт з майна знімається за постановою державного виконавця не пізніше наступного дня, коли йому стало відомо про такі обставини. Копія постанови про зняття арешту з майна надсилається боржнику та органу (установі), якому була надіслана для виконання постанова про накладення арешту на майно боржника. Частина 5 ст. 60 Закону підсумовує, що у всіх інших випадках незавершеного виконавчого провадження арешт з майна чи коштів може бути знятий за рішенням суду.

Аналогічні положення містяться і в Інструкції про проведення виконавчих дій, яка затверджена Наказом Міністерства юстиції України від 15 грудня 1999 р. № 74/5 [6].

Отже, у разі, якщо особа доведе суду, що майно належить їй і не повинно бути обтяжене, то для зняття арешту з власного майна їй доведеться отримати спочатку рішення суду, а потім ще й постанову державного виконавця, яка буде надіслана органу чи установі, якому була надіслана для виконання постанова про накладення арешту на майно боржника.

Тобто, з'являється ще один етап, який лише ускладнює процедуру зняття арешту з майна особи, що по праву належить їй і на практиці виключено можливість особи звернутись з рішенням суду, яке набрало законної сили до органу, який проводить реєстрацію прав та обтяжень на нерухоме майно для відновлення свого права.

Разом із тим можливість державного виконавця щодо подання вказаної заяви в електронному вигляді лише ускладнює особі оскарження дії державного виконавця у разі недобросовісного виконання ним своїх обов'язків, що, на жаль, на сьогодні є не винятком, а скоріше нормою.

Можна заперечити та вказати, що гарантією прав фізичних і юридичних осіб у виконавчому провадженні є можливість оскарження дій або бездіяльності державних виконавців.

Відповідно до ч. 2 ст. 82 Закону України «Про виконавче провадження» боржник має право оскаржувати рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби виключно в судовому порядку.

Але не варто нагадувати про те, що на сьогодні предметом переважної більшості адміністративних позовів, які знаходяться на розгляді в судах і відповідачем в яких є орган виконавчої служби, є невиконання державними виконавцями передбачених законом дій чи порушення при проведенні виконавчих дій строків, передбачених законом.

Все це в сукупності призводить до того, що для поновлення своїх конституційних прав на володіння власним майном особа має витратити безліч часу.

При затвердженні нової процедури законодавець повинен був дотримуватись насамперед принципу балансу інтересів боржника і стягувача, на якому вже не перший рік акцентує увагу Європейський суд з прав людини.

Не варто забувати також про принцип пропорційності, тобто дотримання необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення.

Метою дотримання зазначеного принципу є досягнення розумного балансу між публічними інтересами, на забезпечення яких спрямоване рішення суб'єкта владних повноважень, та інтересами конкретної особи. Принцип пропорційності, зокрема, передбачає, що: 1) здійснення повноважень, як правило, не має спричиняти будь-яких негативних наслідків, що не відповідали б цілям, яких заплановано досягти; 2) якщо рішення може обмежити права, свободи чи інтереси осіб, то такі обмеження мають бути виправдані необхідністю досягнення важливіших цілей; 3) несприятливі наслідки для прав, свобод та інтересів особи внаслідок рішення суб'єкта владних повноважень мають бути значно меншими від тієї шкоди, яка могла б настати за відсутності такого рішення; 4) для досягнення суспільно корисних цілей необхідно обирати найменш «шкідливі» засоби.

Таким чином, принцип пропорційності має на меті досягнення балансу між публічним інтересом та індивідуальним інтересом особи, а також між цілями та засобами їх досягнення.

Але при цьому ми бачимо, що процедура арешту майна є значно простішою та скорішою у часі, ніж процедура відновлення права особи на вільне користування, розпорядження та володіння своїм майном, що є явною дискримінацією і ущемленням прав та свобод людини.

Список літератури:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>
2. Про виконавче провадження : Закон України від 21 квітня 1999 р. № 606-IV із змінами та доповненнями. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 1 липня 2004 р. № 1952-IV із змінами та доповненнями : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>

4. Про затвердження Порядку державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень і Порядку надання інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно : постанова Кабінету Міністрів України від 22 червня 2011 р. № 703 (втратила чинність на підставі Постанови Кабінету Міністрів № 868 від 17 жовтня 2013 р.) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>

5. Про затвердження Порядку державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень : постанова Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 868 із змінами та доповненнями : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>

6. Про затвердження Інструкції про проведення виконавчих дій : наказ Міністерства юстиції України від 15 грудня 1999 р. № 74/5. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>

Статья посвящена исследованию процедуры ареста имущества по сравнению с процедурой восстановления права человека на свободное пользование, распоряжение и владение своим имуществом. Автором сделан вывод, что при утверждении новой процедуры законодатель должен был, прежде всего, соблюдать принцип баланса интересов должника и взыскателя, на котором уже не первый год акцентирует внимание Европейский суд по правам человека.

Арест, снятие ареста, регистрация имущества, государственный исполнитель, суд, государственная регистрация имущественных прав на недвижимое имущество и их обременений.

The article is dedicated to the procedure of sequestration in comparison with restoration of persons' rights to possess, to dispose and to enjoy their property. The author has come to conclusions that legislator had to follow the principle of balance of interest of a debtor and a collector while legislator approves the new procedure of sequestration and cancel of sequestration. The European Court of Human Rights has emphasized on this principle several times.

Seizure of goods, removal of the seizure, bailiff, court of justice, registration of the property, state registration of the real property estate and its alienation.